

Vlado Šav

Poletje s sabo

Lepota prvega poletnega jutra.

Na škrlah pred vrati sončne lise počivajo med sencami negibnih vej. Ubrano mešanje ptičjega žvrgolenja in kovinskega utripanja kobilic. V daljavi, visoko nad hišo, požušnjevanje traktorja, ki praši žveplo po združenem vinogradu.

Že dolgo, mnogo predolgo ni legla vame taka spokojnost – nekoč pa mi je bila skoraj vsakdanja. Kako zlahka človek izpusti Ariadnino nit naravnega ritma življenja in se izgubi v neskončnem blodnjaku vsakdanjosti! Kako težko je nič hoteti, na pravi način nič početi! Potem pa harmonija nekega jutra sredi narave v tebi vzpostavi sorodno ravnotežje: velika narava priklíče in pogladi malo, človekovo.

In v tem stanju se zdaj rojevajo z naravo povezane misli. Razmišljam, kako težko je ljudem dojeti, da so tudi rastline živa bitja. Če bi kmetu, ko krotoviči svoj gozd, rekel, da so drevesa zelena bitja, bi se mi zasmel. Morda bi mu moral reči: "A ne vidiš, da drevo ali koruza, ki si jo posejal, niso stvari? Da niso predmeti, kot tvoje vile? Mar vile rastejo?"

Morda pa je tako: ljudje sicer vedo, da naokoli brsti življenje, ne razumejo pa, zakaj bi ga morali *spoštovati*. "Življenje je vendar v obilju, in tako bo zmeraj, pa če ga kar naprej sekaš, teptaš ali požiraš. Rasti ni konca."

Podobno človek meni tudi o lastnem življenju, ki ga troši in mrcvari iz dneva v dan in skozi prenekatero noč. Ki ga mrtvičim in razsipavam iz dneva v dan in ki bi ga trpinčil tudi katero noč, ko bi ne živel sam. Kajti življenje v dvoje je dvojno ...

Res, življenje je darežljivo, življenjska moč teče v obilju skozi svet in nas. Ta sila je ogromna, a ne neskončna. Pokrajine se počasi sušijo, pokrivajo s hišami, sivijo v bleda urbanišča, v vetru valujoče travnike zamenjujejo betonske ploščadi s šopi osata po robovih in smetmi pod njimi. Človekovo telo in duh

opešata podobno. Viharne pobude in besede mladosti skopnijo v tolčenje vedno istih poti, besed in dejanj, ki niso več *dejanja*, ampak zgolj opravi in zadovoljevanja skoprnele dušice in razboljenega telesa.

Velika dejanja, kje so že ostala? Beseda me spomni na Kocbekovo revijo in fotografijo, ki sem jo včeraj videl v časopisu: pesnik na Trški gori, obdan z mladimi sodelavci, ki jih je povabil na srečanje. Med njimi sta tudi Kosmač in Lovec, ki sem ju srečal še za živa, pa oba že hudo zdelana od pijače. Takrat pa tako polna moči in zanosa, tam v sredi onega čudovitega šopka naših intelektualnih cvetov izpred druge svetovne vojne! Bistrina in moč v pogledih in držah, prijateljske roke okoli ramen, izžarevanje skupne predanosti velikemu cilju, upanju. In na sredi Kocbek, resen in čvrst kot planinska skala. Fotografiraj danes katero koli družino ali klan domačih razumnikov – prav zanima me, kakšna gasilska slika ali pogrebščina bo vzniknila iz razvijalca! "Zgodovina je polna slepih rokavov ..." mračno mrmra Eliot. Kdo ve, morda skriti v grmovju anonimnosti že žuborijo živi, mladi studenci, a danes in v to deželo še ne dovajajo življenjske moče.

* * *

Drugo jutro, isti mir.

Od sedla na tramu se širi vonj po konju. Negibnost drevja je še težja od včerajšnjega in sončni zrak je vlažno megličast. Radio je povedal, da bodo pod noč nevihte.

Prihodnost se včasih kaže nenavadno, kot se zdaj nočni dež z bliski in grmenjem naznanja v *preveč globokem* miru. Sicer pa pravijo, da je tudi bolni človek dan pred smrtjo pogosto poln življenja in mnogokrat ti ženske izkazujejo največ pozornosti in nežnosti tik preden te zapustijo ...

A pustimo zdaj ženske pri miru in zapahnimo njihovo sobano v srcu, zdaj, ko mi nedoumljivo tkanje sveta spet odeva z mirom telo in dušo, zdaj, ko metulji spokojno plapolajo med vejami dišečega cvetja ... Mir je vedno dragocen in tako krhek, tisti med ljudmi, med dvema in v tebi samem. Mar niso poslednje duhovnikove besede po maši "Pojdite v miru!"? Ob koncu elevzinskih misterijev je hierofant tem besedam dodal še "... in bdite!". Budnost pa je pravzaprav sredstvo za ohranjanje miru. V budnosti duha je pozornost, je navzočnost dotedanjih izkušenj, vednost o možnih padcih in vzponih življenja ter o vzrokih in pogojih za oboje – skratka: *modrost*. Budnost je torej prva, mir ji sledi sam po sebi. Nemara so zato Gautamo Sidharto imenovali zgolj *Budni*.

Midva pa pogosto zaspiva, kajne, hodiva in tekava naokrog kot mesečna, kot v vročinskih sanjah. Kar odmeva tudi v resničnih sanjah – in potem je ob jutrih rjuha pri nogah vsa zvrtničena. Tudi mir teh dveh dni se ni rodil iz mojega namernega prizadevanja, ampak iz spleta naključij. Trenutno nisem imel nobenih posebnih skrbi in želja, nihče ne dreza vame, oprakov s hišo, njivo in z živalmi je ravno dovolj in dnevi so sončni in spokojni. Preprosto: zgodila se je uglašenost vsega mogočega, kar pogojuje človekovo bivanjsko harmonijo – ne sleherno,

ampak prav mojo osebno – in v njem rojeva zadovoljstvo, da živi – preprosti *contentment*. Ali kot je, *summa summarum*, rekel stari Seneka: "Človekova sreča je v tem, da po lahkem kosilu zaspi v travi ob potoku."

Nič prav silnega, bi rekel kdo zahtevnejših, zlasti kateri mlajših. A z leti človek spozna, da je zadovoljno življenje redka dobrina. Seveda, ko si mlad, zadovoljstva dežujejo z neba in vznikajo iz zemlje kot omamne gobice. Tako je pač stanje mladosti: naglo gibanje, rane, ki se hitro celijo, življenje, tekoče na več ravneh hkrati. Ne vem, zakaj pa so mene "vrednote starih" tako privlačevale že v rani mladosti: spoznanja, prodiranja v zadnji smisel življenja, samotno prisluškovanje svetu. Čeprav ob vsem skupaj seveda nisem bil nikakršen svetnik. Vendar kaže, da takrat le nisem v vsej polnosti živel tistega, kar spada k mladosti. Čemu bi me sicer ob sivi bradi še vedno mamile mladenke in zakaj se šele zdaj odpravljam po svetu?

Sicer pa: "neznana so pota Gospodova" – in tista, ki jih ubira Skrivnost v človeku.

* * *

Drugega dne v avgustu sedim v senčni kuhinji sredi doline, ki jo sežiga suša. Med deseto dopoldne in šesto popoldne je zunaj žareča sončna peč. Trava rumeni, potke se belijo, vroči maestral veje po kamnitih ploščah posušenega rečnega korita. Borim se za znosno življenje. Škrle pred vrati in deske poda škropim z vodo, pred roji pobesnelih muh se branim z razstavljanjem paradržnikovih poganjkov po mizi in policah in pred obadi zunaj z natiranjem telesa z listi melise. Avgustovska vročina je podobna nadloga kot januarski mraz. Zanimivo je, da so vmes le štirje meseci, in ne pol leta. Spreminjanje letnih časov ni mehanično kakor koledarski razpored, vročina hitreje strmo-glavlja v mraz kakor se iz njega rojeva.

Večino dneva sem prebiral knjižico, ki mi jo je pred meseci podaril njen avtor John Schranz, Maltežan, ki je predaval na koprski univerzi. Valjala se je po policah kakor pregovorni zavrženi kamen, zdaj pa me vznurja in mi daje misliti. Knjižica se namreč dotika ključnih vprašanj ustvarjanja, tudi samega "zakaj se ljudje sploh ukvarjajo z umetnostjo". Avtor citira odgovor Wolfa Singerja, predstojnika nevroloških raziskav na Max Planckovem inštitutu. Znanstvenik je seveda značilno pragmatičen. Pravi, da se v možganih slehernega bitja ustvarjajo modeli sveta in mu pomagajo preživeti; pri verici recimo topografija drevja, ki ji pomaga najti orehe, ki jih je skrila. Ker pa se okolje spreminja, je zelo dobrodošla zmožnost "igranja" z različicami in kombinacijami raznih modelov; tako je bitje bolje pripravljeno za odgovore v nepredvidljivih, docela novih okoliščinah.

Pri človeški vrsti naj bi se ta igra, zavestno ali ne, udeleževala v umetnosti. Ustvarjalna kultura naj bi bila torej nekak laboratorij, prototipno uresničevanje novih oblik odnosov med ljudmi ter med njimi in naravo. Singer nahaja podobne "nore igre" že pri otrocih. Zato se tudi "dober umetnik spretno igra s

spoznavnimi sposobnostmi lastnih možganov in tistimi njegovega občinstva". V bistu gre za počasen proces preobražanja zavesti. "Ugotovimo lahko, da je ta poces že tako spremenil naše zaznavanje sveta, da lahko pripoznamo, kako je mnogo tistega, kar smo do sedaj imeli za nespremenljivo, v bistvu le konstruirana zgradba. To je tisto, kar skušajo umetniki povedati že od nekdaj ... Zagotovo je ena od, morda nehotenih, funkcij umetnosti omogočanje takih novih zaznavanj sveta." Dodaja, da je prav umetnost utirala pot svobodi misli, ki je potem rojevala nove znanstvene teorije. Tu verjetno namiguje na take miselne revolucije znotraj petrificiranih konceptov realnosti, kakor sta bili kopernikowska ali relativistična.

Kako blagodejno se je pogovarjati prek potiskanih strani s takimi ljudmi! Kako so mi blizu! Kako dobro razumem Rožanca in njegovo ostro in suho sodbo, sredi velikega hrupa o usodnem pomenu jezika in naroda za usodo posameznika, kdo da so njegovi resnični "sorojaki"! Narod zgolj votlo brnečih zvonov, da lahko "zaradi njega tudi crkne". Težka je tvoja beseda, Rožanc, a pravična. A narod ne bo usahnil zaradi tvoje kletve, ampak zavoljo lastne votlosti. Praznino bo pač zapolnilo tisto, kar bodo vanjo vlili drugi ... Pa saj so steklenice že dodobra polne ...

* * *

Pozno popoldne prve sobote v avgustu pišem, da si razbremenim srce.

Zrak stoji in koža je vlažna od nevidnega potu. Že nekaj časa me napolnjuje melanholija. Nenadni vdor spominov na bridka dogajanja v tej dolini. Kako je hčerka trpela, ko sem moral zaklati njene prijatelje kozličke. Zdaj je že dekle, takrat je bila stara pet, šest let. Nedolgo tega mi je zaupala, kako je na večer pred klanjem razmišljala, da bi jih odpeljala v gozd in rešila smrti ... Kaka zmeda in groza se je morala vrtinčiti po njeni plavolasi glavici, jaz pa še pomislil nisem nanjo. Seveda, bila je edini otrok v dolini in kozlički so ji bili edina družba. Kako radi so se skupaj igrali! Počenila je na tla, kozlički pa so ji plezali na ramena in glavo ter se igrali "kdo koga vrže dol". Tisti nežni gobčki, ki trkajo vate, in parkeljčki kot pri živalicah iz pliša ... Sama nežnost in igrivost. In potem se deklica zjutraj zbudi in jih vidi z odprtimi trebui viseti z drevesa, negibne kot bele cunje ... In potem ji mati ponudi za malico njihova pražena jetrca! Grozno. Kako se ji je moralo vse skupaj upreti! Kako se je lahko potem veselila novorojenih kozličkov, če pa je vnaprej vedela, kakšna bo njihova usoda? Kako naj bi se z njimi igrala, če je vedela, da ji bodo kruto vzeti? In ona tako nemočna ... in mi z našo neizprosno logiko: zaklati, prodati, dobiti denar za preživetje ... Oh, res je dobro, da je to za mano, za nami ... A spomini se ne zbrišejo.

Nekega dne jo bom povabil sem dol, da mi pove še kaj več o svetu, ki ga je doživljala. Kako ga je *ona* doživljala. O doživetjih njene matere vem nekaj več. Tudi njenih bridkosti je bilo veliko. Imam njeno fotografijo, kako nosi drva v kuhinjo, v šlapah, razvlečeni trenerki, prevelikem plašču in odpeti pleteni

kapici. Smehlja se, njene oči so pa žalostne: desetnica z naročjem polen za njeno vegasto hiško. Pogosto smo padali v nekako životarjenje, brez pravih načrtov in prihodnosti, zlasti pozimi. Nikogar ni bilo naokrog, jutranje poti v vrtec in pozneje v šolo so bile pogosto moreče: ledeni dež, sklonjeno mokro šibje in otrok v pelerini na konju, pol ure hoda navkreber po zdrsljivi poti, v hitenju, da ne zamudiš šolskega avtobusa ... "Oh, kako vam zavidam vaš raj v Istri!", potem reče mimoidoči izletnik.

To me spomni na nekaj bolj veselega, kar me morda potegne iz turobe tega zahajajočega dneva. – Zgodnji maj je, trava zeleni, na zelenem dvorišču se pase naša snežno bela kobila, pod orehom, zardelim od prvih poganjkov, sedi na pručki Rekica in češe barbiko. Mimo pomlad prinese izletnika, od daleč ujamem njun dialog:

"Punčka, kako je ime vašemu konju?"

"Našemu konju je ime Kobila," podučno odčivka mala.

"Aha, aha, nisem videl, vedel ..." se izmotava izletnik, pomaha in odide dalje.

Preprosto: že od vsega začetka je vedela, kaj je konj, ker pa smo mi odrasli govorili, da imamo "kobilu", je bil to zanj pač "konj Kobila" ...

Začetek noči.

Z voljo je bolje. Na trenutke postane že kar dobra, recimo, ko odpreš računalnik in prebereš naslov pričujočega pisanja kot *Postelja s tabo*. Ta naša podzavest je na čase prav nagajiva reč in precej bolje kot ti ve, kaj dejansko potrebuješ. Vsekakor te spravi v dobro voljo; v ono "posteljo" bi se kajpak spravil kar sam, a ... Hotel sem zapisati, da "to pač ni odvisno od mene", potem pa se mi je nenadoma zazdelo, da pa morda tudi tu le ni vse odvisno od drugih ...

A tosmernemu razglabljanju bi se nočoj izognil – nazadnje bo namreč le treba iti spat in ponoči bi se nerad zbujal pogostejše, kot to ukazujejo tiste mnogo preprostejše biološke potrebe. In raje bi tokrat povedal nekaj besed o njih. Danes me je namreč prav ob opravljanju male potrebe prešinilo, kako sem povezan s tem krajem, s to naravo. V mestu človek to reč opravi, kjer je pač najbližja prilika, povsem "anonimno", bi rekli. Tu pa si v naravi. Naokrog so drevesa, rastline. In suša. Tvoj seč pa je voda in gnojilo zanje. Ovedel sem se, da že desetletja odtakam na mesta, kjer moj urin najbolj zaleže. Zdaj recimo med mlada oreha, ki sem ju, neogljeni šibi, posadil pred dvema desetletjema, zdaj pa bosta, strumna mladca, z bujnima krošnjama kmalu zasenčila streho mlina ... Jaz njima nekaj iz mojega telesa, onadva meni senco njunih teles, pa še svojo esenco, se pravi vsak po vrečo orehov. Izmenjava seveda ni povsem poštena, kajti onadva mi dajeta svoje živo seme. Dajeta, ali pa jima ga jemljem?

Sicer pa je jemanje tistega, kar rabiš, v naravi naravno. A le tistega kar, in kolikor, potrebuješ.

Sicer pa je med ljudmi kot kulturnimi bitji včasih nerodno pisati o naravnih zadevah. Smo pač ljudje krščanske kulture z naravo pod stopalom, kakor stoji Marija Snežna na kači ali Sveti Jurij na zmaju. Na primer: vsi se strinjajo, da

je bil Jezus človek, ki je jedel in pil – če pa pripomniš, da je potemtakem moral zadoščati tudi drugim naravnim potrebam, te vse, kar je pravovernega, mrko ošine. In vendar gre za povsem nedolžne zadeve. Na smeh mi gre za resnim obrazom, ko peljem katero evropskih deklet v hlev, da ji pokažem kobilu, nakar se stara Šara med občudovanjem njene beline in pametnih oči na široko razkreči in med gromovitim spuščanjem vetrov tako ali drugače olajša. Kajpada, nič tega ni bilo ne videno ne slišano – ostal je le spomin na njeno lepoto in modrost.

Torej ostanimo lepi in modri. Takega želijo občasni obiskovalci očitno doživljati tudi mene. Pogosto jim ustrežem, ker pač nisem konj. A včasih me mika, da bi bil malce bolj konjski. Recimo vsaj kot nekak kentaver ... Le kaj so hoteli ljudje davnine povedati s tistimi čudnimi križanji ljudi in živali? O tem bi lahko skupaj ugibali pozno v noč, ker me ta tema že od nekdaj privlači – a druga, prava in gosta tema je oblegla hišo, v kateri pišem; odšel bom vanjo in se potopil pod gladino v brezkončnost valujočih besed. Od nekdaj rad plavam pod vodo.

Vendar še to: opažam, da ob začetku noči kobilice žagajo vse počez, okoli desete pa zažujnjajo v ubranih valovih s kratko pavzo med vsako kitico. Kot da bi dolgi valovi plali na obrežni prod med premori popolne tišine.

Avgustovski dež blago rosi na razsušeno zemljo.

* * *

*Narediti tisto, kar lahko narediš,
in ne narediti nečesa, kar bi lahko naredil;
početi tisto, kar je zate dobro,
in ne početi tistega, kar ti škodi.*

Človek se mora torej dvakrat odločiti, dvakrat izbirati. To je ta zmožnost razločevanja (indijsko: *viveka*), kaj je treba storiti in počenjati in česa ne; kaj bi moral opustiti in kaj bi moral zopet ali na novo vpeljati v življenje. Vprašanje, kaj si pri sebi zanemaril in kaj bi bilo treba na novo poskusiti, kaj iskati in nemara odkriti ...

Dež enakomerno rosi, medtem ko nebo neslišno utripa v divjih krčih.

* * *

Čez teden dni:

Miracolo, miracolo! Postelja s sabo se je uresničila! Vendar, zrel možakar kot sem, se niti od Poletja s sabo ne mislim ločiti, niti od take Jeseni in Zime ... Naj mladina divja, kot se ji ljubi, naj skače z vrhov v prepade in si nazdravlja s koktejlom medice in pelinkovca! Skrajni čas je, da začnem hoditi po sredi življenja ... Pa to ni kaka pridiga, ne tebi, ne meni: tako mi preprosto prija ...